

УДК 336.717

О. В. Кот,
канд. екон. наук,
доцент кафедри менеджменту банківської діяльності
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РИНКУ БАНКІВСЬКОГО ЗОЛОТА В УКРАЇНІ

АННОТАЦІЯ. Розглянуто особливості та характерні риси сучасного світового ринку золота і його вплив на український ринок. Окреслено проблеми, притаманні операціям банків з банківськими металами на міжнародних ринках і на валютному ринку України. Надано пропозиції щодо регуляторних дій НБУ, які сприятимуть поживленню ринку банківських металів

КЛЮЧОВІ СЛОВА: банківські метали, золотий сертифікат, золото-валютні резерви, афінажні компанії, визнані виробники банківських металів

АННОТАЦИЯ. Рассмотрены особенности и характерные черты современного мирового рынка золота и его влияние на украинский рынок. Определены проблемы, присущие операциям банков с банковскими металлами на международных рынках и на валютном рынке Украины. Даны предложения касательно регуляторных действий НБУ, способствующих оживлению рынка банковских металлов

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: банковские металлы, золотой сертификат, золото-валютные резервы, аффинажные компании, признанные производители банковских металлов

ABSTRACT. The features and characteristics of modern world gold market and its effect on the Ukrainian market. Outlined the problems inherent in banking operations with precious metals in the international market and foreign exchange market of Ukraine. The proposals on regulatory actions NBU, which will revive the precious metals market

KEY WORDS: precious metals, gold certificates, gold-currency reserves, affination companies, recognized producers of precious metals

З часу, коли золото перестало виконувати функції засобу обігу та платежу, його роль і сфера використання ані трохи не зменшились. Навпаки, сьогодні економісти говорять про своєрідний «парадокс золота»: з одного боку, воно виключене з грошового обігу і належить до категорії товару, а з іншого — попит на нього має більше інвестиційний, ніж промисловий характер [1]. Отже, золото є не тільки товаром, а й фінансовим активом (у злитках і монетах), базовим активом (у цінних паперах, електронних грошах), фінансовим інструментом (об'єкт бізнесу банків).

Зростання попиту на золото також пов'язане з надм'якою грошовою політикою розвинутих країн, які надрукували гроші з метою уникнення глобальної фінансової кризи [2]. У результаті центробанки в середньому за рік купують 450 т золота, в той час як до кризи вони продавали 400—500 т. Найактивніше нарощують частку золота у своїх резервах Китай, Росія та Індія. Ще в 2009 році Китай поставив за мету збільшити резерви золота до 10 тис. т за найближчі 8—10 років для того, щоб юань став міжнародною резервною валютою. Наприкінці січня 2011 року радник Народного банку Китаю Ксіа Бін (Xia Bin) заявив в інтерв'ю *Economic Information Daily*, що Китаю слід поступово нарощувати резерви золота, срібла та інших дороговцінних металів, що допоможе зробити юань міжнародною валютою шляхом збільшення здатності Китаю «здійснювати фінальні платежі» [3]. У 2012 році Китай купив більше золота, ніж Японія накопичила за всю свою післявоєнну історію — 834 м. т (це на 94 % більше, ніж у 2011 році). У реальності офіційні запаси золота в Китаї можуть бути вищими, ніж у Німеччини, але поки Китай мовчить, мабуть, вважаючи, що резерви недостатньо великі. Коли він готовий буде заявити про те, скільки у Банку Китаю насправді жовтого металу, на золотому і валютному ринках можуть початися серйозні проблеми. Центральний банк Росії також обрав стратегію нарощування частки золота у своїх резервах — за 10 років він скупив 570 т золота. Російський депутат Євген Федоров із путінської партії «Єдина Росія» зазначив, що «чим більше золота в країні, тим більше суверенітету вона матиме на випадок катаклізму з долларом, євро, фунтом або будь-якою іншою резервною валютою» [2]. У січні 2013 року Іран прийняв рішення відмовитися від європейської валюти і долара для розрахунків з іншими країнами, про що заявив міністр фінансів країни Шамседдін Хосейні [4]. Найімовірніше базою для нової системи оплати буде виступати золото, оскільки раніше влада Туреччини повідомляла, що платити за іранський газ у турецьких лірах. Цю валюту поки навряд чи можна розглядати як адекватну заміну американського долара або євро для оплати товарів на міжнародних ринках, однак цього і не потрібно: Іран купує за неї турецьке золото (за офіційними даними за перші дев'ять місяців 2012 року Туреччина продала Ірану жовтий метал на загальну суму в \$ 6,4 млрд).

Отже, золото отримує все більшого визнання серед центральних банків та інвесторів як єдиний актив, що може забезпечити

стабільність і ліквідність в умовах економічної нестабільності. Якщо зробити припущення, що в певний момент часу США оголосять дефолт за своїми зовнішніми зобов'язаннями, це буде означати миттєве зникнення у більшості країн світу частини їх золотовалютних резервів (вкладених у доллари та цінні папери уряду США) і неможливість покривати зовнішньоторговельні дефіцити. У результаті загостряться т.з. «валютні війни», допоки не буде створено нової світової валюти, прийнятної для міжнародної торгівлі. У світлі цієї проблеми вражаючою є заява колишнього американського урядовця Джима Рікардса (Jim Rickards), який у своєму інтерв'ю 22 грудня 2010 року заявив, що «якщо валютні війни загостряться, і настане наступний крах паперової валюти — такі часи ще не почалися, але в майбутньому колапс долара може статися, — в цьому випадку нам доведеться створювати нову валюту, забезпечену золотом, яка буде котируватися в світовій торгівлі. Якщо це відбудеться, тоді Сполученим Штатам буде сенс експропріювати ... все іноземне золото в Сполучених Штатах, по суті, просто перемістивши його в інше місце. Прямо зараз воно знаходиться у Федеральному резервному банку Нью-Йорка, який є незалежним органом. Так що насправді для Сполучених Штатів було б непогано конфіскувати золото і забрати його у привілейоване управління американського уряду, можливо, у Вест Пойнт, тому що там у нас є відмінне велике сховище для золота і чудова охорона. Тоді Сполучені Штати могли б впровадити нову версію долара, забезпечену золотом, і спільно з європейцями, японцями й іншими створити нову світову валюту, прийнятну для світової торгівлі» [5].

Формування нової фінансової архітектури як сукупності міжнародних стандартів і принципів функціонування фінансового сектору, посилює актуальність підтримання вітчизняної фінансової системи як на рівні центрального банку (збільшення частки золота в резервах НБУ з метою зменшення негативного впливу девальвації долара), так і на рівні банків другого рівня та окремих інвесторів (надання золоту статусу законного платіжного засобу дозволить знизити рівень доларизації економіки та захистити багатство країни від знецінення). На сьогодні не стоїть питання ліквідації гривні як кредитно-паперової валюти або прив'язки її до золота, тому що у нас практично немає золотого запасу. Але необхідно збільшувати золоті резерви, щоб у критичний момент (у випадку краху нинішньої паперово-доларової системи) Україна

могла нормально брати участь у міжнародній торгівлі, здійснюючи фінальні платежі у золоті. В іншому випадку нам не буде чим заплатити за імпортований газ, нафту і т.п.

Україна може для внутрішніх платежів (функції «засіб обігу» та «засіб платежу») використовувати національну паперову валюту, яка легко керована центральним банком, а для міжнародних платежів (функція «світові гроші») і для накопичення цінності в її загальній абстрактній формі (функція «нагромадження») використовувати золото. Як зазначає М. І. Савлук, «у сучасних умовах сфера функціонування грошей як засобу нагромадження розділилася на дві частини. У тій із них, де нагромадження цінності зумовлюється потребами розширеного відтворення, оборотом капіталу, має конкретно-цільове призначення і є відносно короткочасним, цю функцію виконують неповноцінні гроші. У тій же частині, де нагромаджується абсолютне багатство, необхідне за межами усталеного процесу суспільного відтворення, воно має форму скарбу й обслуговується повноцінними грошима — золотом» [6, с. 37]. НБУ, дозволивши паралельно з гривнею використання золота у платежах і для тезаврації, може розпочати карбування власних безномінальних золотих монет без прив'язки до гривні. При цьому немає необхідності фіксувати курс гривні до золота — обидві форми грошей можуть просто паралельно функціонувати в економіці, а їх співвідношення буде визначатися ринком.

Сьогодні світовий ринок золота — це розвинутий ринок, який працює 24 години на добу впродовж 5 днів на тиждень, де угоди купівлі-продажу здійснюються миттєво із застосуванням найсучасніших технологій зв'язку та банківських розрахунків, а самі операції часто зводяться до переуступки права вимоги на метал, який зберігається у банку, шляхом простої передачі золотих сертифікатів (свідоцтв про депонування золота в банку).

На ринку України Національний банк *забороняє* банкам випускати депозитні сертифікати в банківських металах, здійснювати перерахування банківських металів між юридичними особами, використовувати банківські метали як засіб платежу (крім сплати відсотків у банківських металах). Крім того, для надання та отримання банківських металів у заставу за кредитом, необхідно отримати індивідуальну ліцензію НБУ на право проведення такої операції [7]. Зазначені обмеження стримують розвиток вітчизняного ринку золота та позбавляють економічних

суб'єктів багатьох переваг ведення бізнесу в умовах світової економічної кризи.

Ще одним суттєвим обмеженням, яке зачіпає не лише вітчизняні банки, а й українські афінажні компанії, є першочергове право НБУ купувати вироблені ними банківські метали. Це означає, що банки мають право купувати безпосередньо у афінажних підприємств України виготовлені ними банківські метали лише за наявності письмової відмови Національного банку від купівлі цієї продукції, при цьому закупівельні ціни НБУ є нижчими за ринкові (зокрема, 01.12.2012 року офіційний курс НБУ становив 13783,9 грн за тр. унцію золота або 443,21 грн за 1 г; закупівельна ціна на золото складала 438,73 грн за 1 г; ринкова ціна на МВР була на рівні 458—462 грн за 1 г). Під час продажу банківських металів, виготовлених українськими афінажерами, банки зобов'язані першочергово пропонувати такі банківські метали Національному банку (також за встановленими НБУ закупівельними цінами). Крім того, вітчизняні афінажні компанії не мають права вільно купувати необроблене золото на зовнішніх ринках, що зводить нанівець розвиток афінажного бізнесу в Україні (оскільки внутрішній видобуток золота є мізерним). Для порівняння варто згадати Швейцарію, яка не маючи власного промислового видобутку цього дорогоцінного металу, переробляє понад 70 % світового золота на рік. Так у 2011 році в країну було імпортовано близько 2600 т необробленого золота загальною вартістю \$103 млрд, при цьому обсяг первинного світового видобутку золота у 2011 році склав 2812 т [8]. Афінажні компанії Швейцарії є переважно сервісними підприємствами, які отримують золото від своїх клієнтів і доводять (афінують) його до стандартного рівня чистоти. Потім клієнт вирішує або забрати золото, або продати його на ринку чи самому афінажеру [9]. Основними продуктами швейцарських афінажерів сьогодні є золоті злитки, а їх лідерство пояснюється довгою історичною традицією, виключною безпекою країни, наявністю ефективної логістичної та фінансової систем.

Отже, в Україні з метою розвитку ринку банківських металів, у т.ч. ринку золота, доцільно спростити ліцензування операцій з банківськими металами шляхом виокремлення їх з генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій в окрему ліцензію зі спрощеними вимогами або включення цих операцій до загальної банківської ліцензії; дозволити банкам вільно купувати і прода-

вати на внутрішньому ринку України банківські метали, виготовлені вітчизняними афінажними компаніями; дозволити вітчизняним афінажним компаніям вільно купувати необроблене золото на зовнішніх ринках; дозволити надання та отримання банківських металів у заставу без отримання індивідуальної ліцензії від Національного банку на право проведення такої операції; створити ефективний інформаційний простір у вигляді спеціалізованого ресурсу, який би виконував роль міжбанківської біржі металів.

Бібліографічний список

1. *Дуба М., Бахтарі Е.* Еволюція золота: історія і сучасність // Вісник Національного банку України. — 2008. — №10. — С. 20—28.
2. *Rose S., Tanas O.* Putin Turns Black Gold to Bullion as Russia Outbuys World // Bloomberg News. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: www.bloomberg.com/news/2013-02-10/putin-turns-black-gold-into-bullion-as-russia-out-buys-world.html.
3. *China Should Buy More Gold, Silver for Reserves.* // Bloomberg News / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: www.bloomberg.com/news/2011-01-31/china-should-buy-more-gold-silver-for-reserves-daily-reports.html.
4. *Иран отказывается от евро и доллара* // Вести Экономика. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: www.vestifinance.ru/articles/22019.
5. *Рикардс Дж.* Возврат немецкого золота: о валютных войнах, немецком золоте в США и изменениях мировой финансовой архитектуры // Goldenfront / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: www.goldenfront.ru/articles/view/intervyu-dzhim-rikardsa-larsu-shalu-ovalyutnyh-vojnah-nemeckom-zolote-v-ssha-i-izmeneniyah-mirovoj-
6. *Гроші та кредит: підруч.* / М. І. Савлук, А. М. Мороз та ін. — 6-ге вид., перероб. і доп. — К. : КНЕУ, 2011. — 589 с.
7. *Положення про здійснення операцій з банківськими металами* : Затв. постановою НБУ від 06.08.2003 року № 325, зі змінами.
8. *Добыча золота в мире: цифры и факты* // Золотодобыча. — 2012, сентябрь. — №166 / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: <http://zolotodb.ru/articles/other/gold/10714/>.
9. *Мариани Д.* Швейцария — золотой центр мира // Goldenfront / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: <http://goldenfront.ru/articles/view/shvejcaria-zolotoj-centr-mira>.

Стаття надійшла до редакції: 12 лютого 2013 р.